

بررسی و تحلیل مؤلفه‌های فضای عمومی شهری به جهت دستیابی به تعاملات اجتماعی (نمونه موردی: منطقه

۱۲ تهران)

هومن رحیمی^۱

گروه عمران، دانشکده فنی و مهندسی، واحد شهر قدس، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۶/۱۹ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۸/۲۴

چکیده

فضاهای شهری ظرف فعالیت‌های شهری و بستری برای تعاملات اجتماعی و زمینه‌ساز شکل‌گیری سرمایه اجتماعی به شمار می‌آیند و میزان موفقیت فضاهای شهری با میزان استفاده از فضا و حضور انسان در آن متناسب است. آنچه امروزه در اغلب فضاهای شهری با آن روبه‌رو هستیم کاهش تعاملات اجتماعی و مشارکت اجتماعی ساکنان در این فضاهاست. هدف از پژوهش بررسی و ارزیابی مؤلفه‌های فضای عمومی شهری به جهت دستیابی به تعاملات اجتماعی (نمونه موردی: منطقه ۱۲ تهران) می‌باشد. روش تحقیق در این پژوهش از نوع توصیفی و تحلیلی بوده و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار spss استفاده شده است. در این مقاله پاسخگوی این سؤالات است که آیا می‌توان از طریق طراحی فضای عمومی شهری مناسب، باعث افزایش تعاملات اجتماعی شد؟ و آیا می‌توان با افزایش امنیت فضاهای عمومی، حضور پذیری افراد را ارتقا بخشید؟ نتایج تحقیق نشان می‌دهد در بین شاخص‌های تحقیق نگهداری و مراقبت از فضا با ۳۸٪، شاخص سرزندگی عواملی چون دسترسی مناسب با ۳۲٪ و زیبایی بصری با ۱۷٪ بیشترین وزن را به خود اختصاص داده‌اند.

کلمات کلیدی: تعامل اجتماعی، فضای همگانی، عرصه عمومی، فضای شهری

ماهیت زندگی اجتماعی و فضاهای عمومی به تعاملات اجتماعی و خاطرات جمعی گره خورده‌اند. فضاهای عمومی نقش بسیار مهمی به عنوان یک کاتالیزور برای تغییرات اجتماعی بازی می‌کنند و فضایی را برای اجتماع گروه‌های مختلف فراهم می‌کنند. درحقیقت، فضاهای عمومی جایی هستند که به افراد اجازه می‌دهند تا اوقات خود را با اشخاص جدید سپری کنند. مردم می‌توانند در این فضاها برای اهداف و رویدادهای سیاسی، ورزشی، مذهبی، تجاری و اجتماعی همزیستی مسالمت‌آمیز داشته باشند. تئوری‌های مختلفی در زمینه علم طراحی شهری و خصوصاً فضاهای عمومی وجود دارند که همیشه بر نقش مؤلفه‌های فضای عمومی و تعاملات اجتماعی تمرکز داشته‌اند. با این حال، به عنوان یک حقیقت اجتماعی پویا، شهرها هنوز با چالش‌های متعددی روبه‌رو هستند. به این ترتیب، منافع اجتماعی در این فضاها، دغدغه‌ی اصلی بسیاری از افراد از جمله سیاست‌گذاران، مدیران و طراحان شهری است. علیرغم مطالعات متعددی با تأکید بر زمینه‌ی اجتماعی فضاهای عمومی در دهه ۷۰ و ۸۰ میلادی توسط محققانی مانند گیل^۱ (۱۹۷۱)، الکساندر^۲ (۱۹۷۷) و وایت^۳ (۱۹۸۰) انجام شد، موضوعات اجتماعی کم‌کم اهمیت خود را در ظهور فضاهای عمومی از دست دادند. با این وجود، حقیقت این است که بعد اجتماعی فضاهای عمومی متغیر و پویا است. متأسفانه رابطه بین جامعه‌شناسی و طراحی شهری بیشتر در ایجاد فضاهای شهری در نظر گرفته شده است. به دلیل تمرکز زیاد بر جنبه کلان مسائل اجتماعی، عمق و معنای تعاملات اجتماعی نادیده گرفته شده است. در برخی موارد، با در نظر گرفتن دیدگاهی مستقل در زمینه زندگی اجتماعی و فضاهای عمومی، به وابستگی محکم این مفاهیم کمتر توجه شده و هرکدام به صورت جداگانه به کار برده شده‌اند (لاو، ۲۰۰۶)^۴.

شهرها، مکانهای شکل‌گیری ساختار فردی و اجتماعی و ظهور و بروز آنها هستند، چنانچه تنها بخشی از موجودیت انسانی ما در هنگام تولد شکل می‌گیرد و تعامل ما با هموعان است که ما را انسان می‌سازد و این ارتباط و تعامل در فضاهای عمومی ما اتفاق می‌افتد. با رشد شهرها فضاهای شهری بیشتری برای گفت و گوی عمومی نیاز است. فضای شهری به مفهوم صحنه‌ای است که فعالیت‌های عمومی زندگی شهری در آنها به وقوع می‌پیوندد. خیابان‌ها، میدانی و پارکهای یک شهر فعالیت‌های انسانی را شکل می‌دهند. (بحرینی، ۱۳۷۷). در واقع فضاهای شهری ظرف فعالیت‌های شهری و بستری برای تعاملات اجتماعی و زمینه‌ساز شکل‌گیری سرمایه اجتماعی به شمار می‌آیند. این فضاها مردم را به مکث و حضور و برقراری مراودات اجتماعی دعوت میکنند و در آنجا تجربه برخورد با دیگران، حس تعلق به جامعه، دیدارهای چهره به چهره و دیدن و دیده شدن به عنوان یکی از مهم‌ترین نیازهای انسان اتفاق می‌افتد. این فضاها قادرند بر شکل‌گیری پیوندها و معاهدات اجتماعی، اعتماد، انسجام و مشارکت اجتماعی تاثیر مثبت یا منفی بگذارند. هم‌چنین می‌توانند حس همیاری، همراهی، تلاش جمعی، آزادی،... و برعکس آن را به مخاطبان خود القاء کنند. طراحی فضاهای عمومی مناسب، وسیله‌ای برای رویارویی با این معضلات و نگرانی‌های مرتبط با آن است.

¹ Gehl

² Alexander

³ White

⁴ Low

تقویت حس با هم بودن از طریق ایجاد انواع فضاهای عمومی امکان پذیر است. از سوی دیگر حضور محیط های طبیعی دست نخورده در درون شهرها، از پتانسیلهای مهم شهر در خلق فضای عمومی شهری جدید و تقویت حیات مدنی و ارتباطات اجتماعی در بین ساکنین شهر می باشد. در واقع می توان اینگونه عنوان نمود که میزان موفقیت فضاهای شهری با میزان استفاده از فضا و حضور انسان در آن متناسب است. در واقع معماری و شهرسازی باید به جای افتراق و جدایی در پی افزایش تعاملات اجتماعی و همبستگی انسان ها باشند؛ اما آنچه امروزه در اغلب فضاهای شهری با آن روبه رو هستیم کاهش تعاملات اجتماعی و مشارکت اجتماعی ساکنان در این فضاهاست. با توجه به اهمیت تعاملات اجتماعی در پژوهش حاضر به بررسی و ارزیابی مؤلفه های فضای عمومی شهری به جهت دستیابی به تعاملات اجتماعی پرداخته شده است. این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر روش تحقیق از نوع توصیفی و تحلیلی و پیمایشی می باشد. جامعه آماری این تحقیق، ساکنان منطقه ۱۲ تهران می باشند. نتیجه با استفاده از فرمول کوکران حجم نمونه برابر با ۳۸۴ نفر تعیین شده است. داده های خام جمع آوری شده، با توجه به نیاز پژوهش مورد پردازش و طبقه بندی قرار گرفته اند. در این پژوهش داده ها و اطلاعات به دست آمده در دو بخش داده های توصیفی و استنباطی با استفاده از نرم افزار spss مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. جهت تحلیل توصیفی داده ها از شاخصهای آمار توصیفی مانند فراوانی، میانگین، انحراف استاندارد و ... استفاده شده است. ابزاری که برای جمع آوری داده ها مورد استفاده قرار می گیرند، در مرحله اول باید از روایی یا اعتبار (Validity) برخوردار باشند و در مرحله دوم باید پایایی یا اعتماد داشته باشند. روایی بدین معناست که روش یا ابزار به کار رفته تا چه حد می تواند خصوصیت مورد نظر را درست اندازه گیری کند. مقصود از روایی این است که ابزاری که برای اندازه گیری مورد نظر انتخاب شده است ویژگی و خصوصیتی که ابزار برای آن طراحی شده است را دارد یا خیر؛ به عبارت دیگر مفهوم روایی، به این سوال پاسخ می دهد که ابزار اندازه گیری تا چه حد خصیصه مورد نظر را می سنجد. سنجش روایی و پایایی پرسشنامه یکی از مراحل مهم پژوهش است به طوری که عدم روایی و عدم پایایی پرسشنامه یا هر ابزار اندازه گیری دیگری که در پژوهش ها استفاده می شود، می تواند تأثیر منفی بر نتایج کلی پژوهش داشته باشد. باید توجه کرد که نمی توان به روایی و پایایی قاطع دست پیدا کرد، ولی نتایج پژوهش بسیار دقیق تر خواهند بود اگر ابزارهای تحقیق تا حد امکان روایی و پایایی داشته باشند. معمولاً برای اطمینان از روایی از پرسشنامه های استاندارد استفاده می شود مگر اینکه در زمینه مورد مطالعه پرسشنامه استاندارد از قبل در دست نباشد. برای بررسی پایایی پرسشنامه نیز معمولاً از روش آلفای کرونباخ استفاده می شود. اگر مقدار این شاخص برای سؤالات پرسشنامه بیشتر از ۰,۷۵ باشد، می گوئیم پرسشنامه از پایایی قابل قبولی برخوردار است. در پژوهش حاضر از یک پرسشنامه محقق ساخته به منظور جمع آوری اطلاعات استفاده شده است که روایی محتوایی آن به صورت کیفی از طریق تایید برخی از کارشناسان این رشته و اساتید مربوطه انجام شده است و پایایی آن نیز از طریق spss و با آزمون آلفای کرونباخ با ضریب بالای ۰/۷ انجام شده است.

فضا و مکان

در حالیکه فضا را گستره‌ای باز و انتزاعی می‌بینیم، مکان بخشی از فضا است که بوسیله شخصی یا چیزی اشغال شده است و دارای بار معنایی و ارزشی است. (گودال، ۱۹۸۷؛ میهو و پنی، ۱۹۹۲). اگر فضا امکان وقوع حرکت را می‌دهد، مکان درنگی پدید می‌آورد. مفهوم‌یابی مکان به عنوان فضایی مجادله‌ای با هویت‌های چندگانه، به درک ما از مکان‌ها پویایی می‌بخشد. در واقع فضا عبارتست از گستره‌ای پیوسته که در آن اشیاء وجود دارند و حرکت می‌کنند، مقداری از یک منطقه که چیز خاصی آن را اشغال میکند یا برای هدف خاصی در اختیار گرفته شده است و فاصله میان نقاط و اشیاء (همان، ۳۴).

فضای عمومی

بنابراین فضای عمومی، فضایی است که به نظر می‌رسد با توجه به نیازهای شهروندان به وجود آمده است و آن برای عموم آزاد می‌باشد. ویژگی این فضا این است که اجازه حضور گروه‌های مختلف مردم (از جمله، معلولین) - صرف نظر از طبقه اجتماعی، سن و جنس را می‌دهد (علامدری و حبیبی، ۲۰۱۲).

تعاملات اجتماعی

تعامل اجتماعی و برقراری ارتباط، می‌تواند یک موضوع فیزیکی، یک نگاه یک مکالمه و ارتباط بین افراد باشد که خود مستلزم تعریف رویدادها و فعالیتهای متناسب و در نتیجه نقش‌پذیری مردم در فضا و عضویت آنها در گروه‌ها و شبکه‌های اجتماعی است (دانشپور و چرخچیان، ۱۳۸۶: ۲۲).

جدول ۱: شاخص‌های فضای عمومی در ارتباط با تعاملات اجتماعی

ردیف	عنوان	نویسنده	شاخص‌ها
۱	شناسایی و ارزیابی مؤلفه‌های تأثیرگذار بر تعاملات اجتماعی تحکیم و توسعه روابط شهروندی در خیابان‌های شهری: نمونه مورد مطالعه سنندج	بهزادفر و همکاران ۱۳۹۲	کیفیت عملکردی فضا، طراحی محیط کالبدی
۲	بررسی نقش مؤلفه‌های کالبدی محیط در اجتماع‌پذیری فضاها با استفاده از تکنیک چیدمان فضا، مورد مطالعاتی: مجتمع‌های فرهنگی دزفول و نیاوران	غیاثوند و همکاران ۱۳۹۷	ارتباط، هم‌پیوندی و عمق،
۳	ارتقاء کیفیت فضایی پارک‌های شهری به منظور افزایش تعاملات اجتماعی شهروندان (نمونه موردی پارک‌های شهر گرگان)	پژوهان فر و همکاران ۱۳۹۶	کیفیت فضایی پارک‌های شهری، خوانایی، نفوذپذیری، گوناگونی، انعطاف‌پذیری، سرزندگی و تناسبات بصری

۴	سنجش مؤلفه‌های مؤثر بر ارتقای تعاملات اجتماعی و اجتماع‌پذیری در فضای شهری (مطالعه موردی: خیابان مدرس کرمانشاه)	منصوری و همکاران ۱۳۹۵	پیاده راه، ارتباط غیرکلامی و تعامل فضا و مکان، سرزنده بودن، امکان مرآوده بین انسان‌ها، عمومی و خصوصی بودن فضا و غنی کردن تجربیات شهروندان
۵	طراحی فضای شهری به منظور ارتقاء تعاملات اجتماعی (مطالعه موردی: بلوار بین محله ای) عنوان نمودند	دزفولی و همکاران ۱۳۹۳	انعطاف‌پذیری، سرزندگی، زیبایی، تناسب، بصری
۶	عوامل مؤثر بر ایجاد و ارتقاء اجتماع‌پذیری در فضاهای عمومی با مقیاس های مختلف شهر تهران (نمونه موردی: فضاهای عمومی دو محله و یک ناحیه در منطقه ۷ تهران)	شجاعی و همکاران ۱۳۹۴	اجتماع‌پذیری، سرزندگی، فضا، دسترسی مناسب، کالبدی

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

از جمع بندی اصول فوق به مهمترین معیارها و شاخص ها می رسیم که ابزاری جهت ارزیابی معیارها هستند و در جدول ۲ نشان داده شده اند

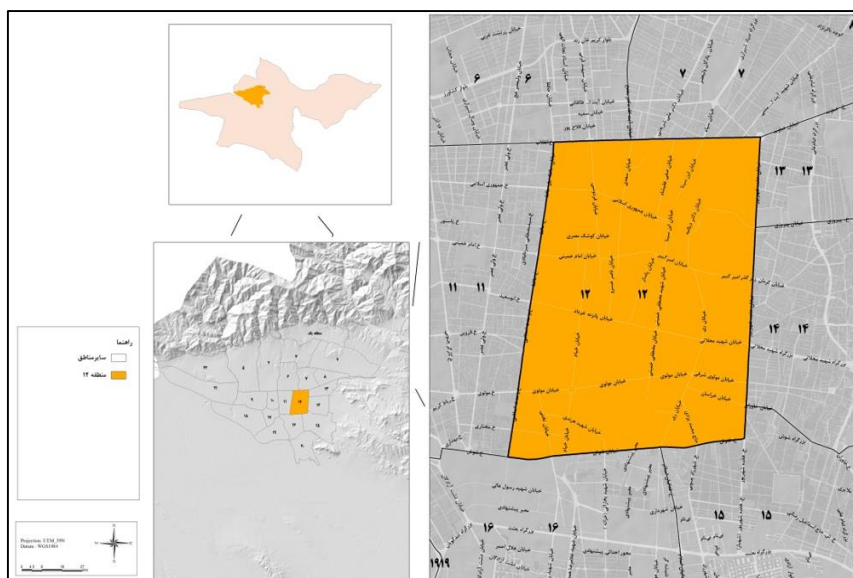
جدول ۲: معیار ها و زیر معیارهای فضاهای عمومی و تعاملات اجتماعی

معیار	معیار
سرزندگی	اختلاط کاربری
دسترسی مناسب	راحتی کالبدی
امنیت	امکان نشستن
حمایت از امنیت و ایمنی اجتماعی	امکان توقف کردن
افزایش پیاده راه ها	طراحی فضای عمومی شهری
انعطاف پذیری فضا	افزایش کیفیت عملکردی فضا
نفوذپذیری و گوناگونی	طراحی محیط کالبدی
نگهداری و مراقبت از فضا	زیبایی بصری
تنوع و همگانی بودن فضا	تناسب

افزایش امنیت عمومی	خوانایی
عمومی و خصوصی بودن	کیفیت فضایی پارک‌های شهری
فضا	
غنی کردن تجربیات شهروندان	
منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹	

محدوده مورد مطالعه

محدوده منطقه ۱۲ از غرب به خیابان حافظ و وحدت اسلامی، از شرق به میدان امام حسین و خیابان ۱۷ شهریور، از جنوب به خیابان شوش و از شمال به خیابان انقلاب منتهی می‌شود با جمعیتی حدود ۲۴۰۷۲۰ نفر (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰)، ۲/۹۵ درصد از کل جمعیت شهر تهران را به خود اختصاص داده است. از سوی دیگر این بخش از شهر وسعتی در حدود ۱۶۰۱/۷ هکتار معادل ۲/۷ درصد مساحت کل شهر تهران را دارا می‌باشد.

شکل ۲: موقعیت منطقه مورد مطالعه (منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹)

بررسی میزان تراکم نسبی جمعیت منطقه ۱۲ نشان می‌دهد که در این محدوده تعداد ۱۵۴/۵ نفر در هر هکتار سکونت دارند، این در حالی است که تراکم نسبی جمعیت در شهر تهران ۱۳۱/۶ نفر در هر هکتار است، بنابراین تراکم نسبی جمعیت در محدوده منطقه ۱۲ شهر تهران بیشتر از متوسط تراکم در شهر تهران است. البته لازم به ذکر است جمعیت ساکن این محدوده به دلیل تغییر کاربری از مسکونی به تجاری به سرعت در حال کاهش است. همچنین منطقه ۱۲ دربرگیرنده هسته تاریخی شهر تهران است که در دوره صفویه قریه‌ای محصور بود، در دوره قاجاریه دارالخلافه شد و در دوره ناصرالدین‌شاه اهمیت یافت. محدوده فعلی منطقه ۱۲ تهران در مرکز ثقل ارتباطات درون‌شهری و در برگرفتن قلب تجارت شهر یعنی بازار قدیم تهران قرار گرفته است. از این نقطه نظر این منطقه به لحاظ سابقه تاریخی دارای عناصر، بناهای مسکونی و فضاها عمومی با ارزش‌های معماری و تاریخی خاص است (مهندسین مشاور

منطقه ۱۲، علی‌رغم برخورداری از ویژگی‌هایی چون قدمت و ارزش تاریخی، واقع شدن در مرکز ثقل ارتباطات درون‌شهری و در برگرفتن قلب تجارت شهر یعنی بازار قدیم تهران، اما تحولات جمعیتی آن هماهنگ با تحولات شهر تهران و کل کشور نبوده است، به طوری که رشد جمعیت منطقه طی سال‌های ۱۳۵۹ تا ۱۳۹۰ کاهشدهنده (با متوسط ضریب رشد منفی ۳/۲ درصد در سال) بوده است که نشان از خروج تدریجی جمعیت ساکن و اصیل در منطقه است.

پایین‌تر بودن بعد خانوار منطقه از شهر تهران و به‌طور کلی از میانگین نقاط شهری کشور، عمدتاً به دلیل وجود خانوارهای مهاجر یک یا دو نفره است که به‌طور موقت و به‌منظور کار و فعالیت وارد منطقه شده‌اند. غلبه و کثرت جمعیت مردان (نسبت جنسی برابر با ۱۱۳) به‌ویژه در گروه سنی فعال (۶۵-۱۵ سال)، می‌تواند نشانه خروج ساکنان قدیمی و خانوارهای متعارف و ورود مهاجران در جستجوی کار و فعالیت باشد.

حدود یک‌سوم از مهاجرت‌های صورت گرفته به منطقه ۱۲ باهدف «جستجوی کار» صورت گرفته که نشان از تمرکز بالای کار و فعالیت در این منطقه است. سهم بالای معلولان از نوع «قطع یا نقص پا» در منطقه، اهمیت توجه به این گروه و انجام تدابیری برای سهولت رفت‌وآمد آنها در سطح معابر را دوچندان می‌کند. سهم اندک شاغلان در سطوح مدیریتی و تخصصی (کمتر از یک‌هفتم) و سهم بالای کارکنان خدمات فروشندگان، واحدهای تولیدی کوچک و کارگران ساده، بیانگر الگوی نامطلوب اشتغال در سطح منطقه است. علاوه بر وضعیت نامطلوب (الگوی) اشتغال، بافت‌های فرسوده و ارزان‌قیمت منطقه، به سکونتگاه معتادان و بزه‌کاران اجتماعی تبدیل شده و ناهنجاری‌های رفتاری را وسعت بخشیده است.

ویژگی‌های عمده فوق، نشانگر عدم تعادل جمعیتی- اجتماعی در سطح منطقه است که تجدید ساختار جمعیت ساکن و شاغل در منطقه را ضرورت می‌بخشد (ایجاد تحول اساسی در ساختار جمعیت: جذب جمعیت اصیل و ترویج‌کننده زندگی مدنی و اجتماعی امروزی).

تحلیل داده‌ها

در نمونه مورد مطالعه که برابر با ۳۸۴ نفر می‌باشد، به لحاظ شغل: شامل ۷۶ نفر خانه‌دار (۱۹,۸٪) و ۹۸ نفر (۲۵,۵٪) کارمند و ۱۰۸ نفر (۲۸,۱٪) آزاد و ۶۳ نفر (۱۶,۳٪) دانشجوی و ۳۹ نفر (۱۰,۲٪) سایر از کل نمونه آماری را تشکیل شده است.

ابتدا نرمال بودن متغیرها را بررسی می‌کنیم. اگر مقدار سطح معناداری کوچک باشد (کمتر از مقدار ۰,۰۵)، فرض صفر یعنی نرمال بودن داده‌ها رد می‌شود و در غیر این صورت فرض صفر رد نمی‌شود (حیبپور و صفری، ۱۳۸۸).

جدول ۳: نرمال بودن متغیرهای پژوهش

متغیر	سطح معنی داری	توزیع داده‌ها
فضای شهری	۰,۰۵۶	نرمال
تعاملات اجتماعی	۰,۰۶۱	نرمال
مؤلفه‌های فضا	۰,۰۷۸	نرمال

جدول ۴: آزمون آماری کولموگروف اسمیرنوف

		مؤلفه‌های فضا	تعاملات اجتماعی	فضای شهری
تعداد		۳۸۴	۳۸۴	۳۸۴
پارامترهای نرمال	میانگین	۳,۸۰۸۲	۳,۳۳۵۱	۳,۵۷۳۸
	انحراف معیار	۷۱۲۶۹.	۵۶۵۴۲.	۷۷۷۰۲.
بیشترین سطح معنی داری	مطلق	۱۵۸.	۱۰۹.	۰۷۹.
	مثبت	۱۱۷.	۱۰۹.	۰۶۲.
	منفی	۱۵۸.-	۰۹۱.-	۰۷۹.-
آماره Z		۱۵۸.	۱۰۹.	۰۷۹.
سطح معنی داری		۰۰۷۸.	۰۰۸۸.	۰۰۵۶.

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

با توجه به جدول فوق ضرایب سطح معنی داری متغیرهای پژوهش، بیشتر از ۰,۰۵ می باشد بنابراین فرض صفر آماری که توزیع نرمال مورد نظر می‌باشد تایید می‌گردد و همه متغیرهای پژوهش دارای توزیع نرمال می‌باشند.

آزمون فرضیه‌های پژوهش

فرضیه اول: به نظر می‌رسد می‌توان با افزایش امنیت فضاها، عمومی، حضور پذیری افراد را در این فضاها ارتقا بخشید.

H0: بین متغیرهای پژوهش (امنیت شهری و حضور پذیری افراد) رابطه معناداری وجود ندارد.

H1: بین متغیرهای پژوهش (امنیت شهری و حضور پذیری افراد) رابطه معناداری وجود دارد.

جدول ۵: آزمون رابطه همبستگی بین متغیرهای پژوهش

امنیت شهری و حضور پذیری افراد		
سطح معنی داری	ضریب همبستگی	ضرایب آماری
۰,۰۰	۰,۲۱۰	حضور پذیری افراد

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

جدول ۶: آزمون همبستگی فرضیه اول

		حضور پذیری افراد	امنیت شهری
همبستگی پیرسون	حضور	1	.210**
سطح معنی پیرسون	پذیری افراد		.000
تعداد		384	384
همبستگی پیرسون	امنیت شهری	.210**	1
سطح معنی داری		.000	
تعداد		384	384

منبع: یافته های پژوهش، ۱۳۹۹

نتایج بدست آمده از آزمون ضریب همبستگی پیرسون بین متغیرها حاکی از آن است که در بین ۳۸۴ پاسخگوی مورد مطالعه ضریب همبستگی برابر با ۰,۲۱۰ با سطح معنی داری ۹۵٪ می باشد، از آنجا که سطح معنی داری بدست آمده (Sig)، کمتر از ۵٪ است مدارک کافی برای رد فرض صفر آماری خود داریم در نتیجه فرضیه صفر آماری رد و فرضیه اصلی تایید می گردد، بنابراین:

بین متغیرهای پژوهش (امنیت شهری و حضور پذیری افراد)، رابطه همبستگی معنی داری وجود دارد. به منظور آزمون فرضیه های تحقیق از رگرسیون استفاده می گردد. در رگرسیون به دنبال برآورد رابطه ی ریاضی و تحلیل آن هستیم، بطوریکه بتوان به کمک آن کمیت یک متغیر مجهول را با استفاده از متغیر یا متغیرهای معلوم تعیین کرد، (منصور مومنی، ۱۳۹۴)..

آزمون رگرسیون بصورت زیر مطرح می گردد:

H0: امنیت شهری بر حضور پذیری افراد تاثیر ندارد.

H1: امنیت شهری بر حضور پذیری افراد تاثیر دارد.

جدول ۷: آزمون رگرسیون فرضیه اول

امنیت شهری و حضور پذیری افراد			
ضرایب آماری	ضریب تعیین	ضریب رگرسیونی	سطح معنی داری
حضور پذیری افراد	۰,۰۴۴	۰,۲۱۰	۰,۰۰

منبع: یافته های پژوهش، ۱۳۹۹

مطابق جدول بالا: ضریب تعیین نیز برابر با ۰,۰۴۴ می باشد یعنی میزان تغییر پذیری در متغیر وابسته که می توان بوسیله رگرسیون آن را توضیح داد برابر با ۰,۰۴۴ واحد می باشد. همچنین ضریب استاندارد شده بتا برابر با ۰,۲۱۰ می باشد یعنی بازاری یک واحد تغییر در متغیر مستقل (امنیت شهری)، تغییرات متغیر وابسته (حضور پذیری افراد) برابر با

۷۰۰ فصلنامه علمی - پژوهشی جغرافیا (پرنامه ریزی منطقه ای)، سال دهم، شماره چهارم، پاییز ۱۳۹۹
 ۰,۲۱۰ واحد می باشد که با توجه به کوچکتر بودن سطح معنی داری (Sig) از ۰,۰۵٪ این تاثیر گذاری معنی دار است، بنابراین:

امنیت شهری بر حضور پذیری افراد تاثیر مثبت و معنی داری دارد.

جدول ۸: خلاصه مدل

Model	فراوانی	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	خطای ضریب تعیین تعدیل شده
1	.210 ^a	.044	.042	.68020

منبع: یافته های پژوهش، ۱۳۹۹

مطابق جدول بالا: ضریب همبستگی بین متغیر مستقل امنیت شهری و متغیر وابسته، حضور پذیری افراد برابر با ۰,۲۱۰ و ضریب تعیین نیز برابر با ۰,۰۴۴ می باشد یعنی میزان تغییر پذیری در متغیر وابسته که میتوان بوسیله رگرسیون آن را توضیح داد برابر با ۰,۰۴۴ واحد می باشد و همچنین ضریب تعیین تعدیل شده و خطای معیار تخمین نیز برآورد گردیده است. یکی از مفروضاتی که در رگرسیون مدنظر قرار می گیرد استقلال خطاها از یکدیگر است، در صورتیکه خطاها با یکدیگر همبستگی داشته باشند امکان بهره وری از رگرسیون وجود ندارد. چنانچه آماره دوربین واتسون در بازه ۱,۵ یا ۲,۵ قرار گیرد عدم همبستگی بین خطاها پذیرفته می شود.

جدول ۹: جدول آنوا فرضیه اول

مدل	مجموع مربعات	df	میانگین مربعات	F	Sig.
1 رگرسیون	8.165	1	8.165	17.647	.000 ^b
ثابت	176.739	382	.463		
مجموع	184.904	383			

منبع: یافته های پژوهش، ۱۳۹۹

در جدول آنوا، ضرایب مهم برای آزمون فرضیه، ضریب F و سطح معنی داری (Sig) می باشند و همانگونه که ملاحظه می گردد مقدار بدست آمده برای F برابر با ۱۷,۶۴۷ می باشد که در سطح خطای کوچکتر از ۰,۰۱ معنی دار است و همچنین سطح معنی داری (Sig) از ۰,۰۱ کوچکتر است که نشان می دهد متغیر مستقل از قدرت تبیین بالای برخوردار می باشد.

جدول ۱۰: جدول ضرایب فرضیه اول

Model	ضرایب غیر متعارف		ضرایب استاندارد	t	Sig.
	B	انحراف استاندارد	Beta		
1 ثابت	1.804	.164		11.027	.000

امنیت شهری	.188	.045	.210	4.201	.000
------------	------	------	------	-------	------

منبع: یافته های پژوهش، ۱۳۹۹

جدول ضرایب: ضرایب مهم برای آزمون فرضیه، ضریب بتا استاندارد و آماره تی و سطح معنی داری (Sig) می باشد. مطابق جدول بالا: ضریب استاندارد شده بتا برابر با ۰,۲۱۰ می باشد یعنی بازاری یک واحد تغییر در متغیر مستقل (امنیت شهری)، تغییرات متغیر وابسته (حضور پذیری بیشتر افراد) برابر با ۰,۲۱۰ واحد می باشد که با توجه به کوچکتر بودن سطح معنی داری (Sig) از ۰,۰۵ و بزرگتر بودن آماره تی از ۱,۹۶، این تاثیر گذاری معنی دار است. فرضیه دوم: به نظر می رسد می توان از طریق طراحی فضای عمومی شهری مناسب، باعث افزایش تعاملات اجتماعی در این فضاها شد.

• آزمون رابطه همبستگی بین متغیرهای پژوهش:

H0: بین متغیرهای پژوهش (طراحی فضای شهری مناسب و افزایش تعاملات اجتماعی) رابطه معناداری وجود ندارد.
H1: بین متغیرهای پژوهش (طراحی فضای شهری مناسب و افزایش تعاملات اجتماعی) رابطه معناداری وجود دارد.

جدول ۱۱: آزمون همبستگی متغیرهای فرضیه دوم

طراحی فضای شهری مناسب و افزایش تعاملات اجتماعی		
ضرایب آماری	ضریب همبستگی	سطح معنی داری
افزایش تعاملات اجتماعی	۰,۴۶۰	۰,۰۰

منبع: یافته های پژوهش، ۱۳۹۹

نتایج بدست آمده از آزمون ضریب همبستگی پیرسون بین متغیرها حاکی از آن است که در بین ۳۸۴ پاسخگوی مورد مطالعه ضریب همبستگی برابر با ۰,۴۶۰ با سطح معنی داری ۰,۹۵ می باشد، از آنجا که سطح معنی داری بدست آمده (Sig)، کمتر از ۰,۰۵ است مدارک کافی برای رد فرض صفر آماری خود داریم در نتیجه فرضیه صفر آماری رد و فرضیه اصلی تایید می گردد، بنابراین:

بین متغیرهای پژوهش (طراحی فضای شهری مناسب و افزایش تعاملات اجتماعی)، رابطه همبستگی معنی داری وجود دارد.

• آزمون رگرسیون فرضیه دوم

آزمون رگرسیون بصورت زیر مطرح می گردد:

H0: طراحی فضای شهری مناسب بر افزایش تعاملات اجتماعی تاثیر ندارد.

H1: طراحی فضای شهری مناسب بر افزایش تعاملات اجتماعی تاثیر دارد.

جدول ۱۲: آزمون رگرسیون فرضیه دوم

طراحی فضای شهری مناسب و افزایش تعاملات اجتماعی			
ضرایب آماری	ضریب تعیین	ضریب رگرسیونی	سطح معنی داری

افزایش تعاملات اجتماعی	۰,۲۱۲	۰,۴۶۰	۰,۰۰
------------------------	-------	-------	------

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

مطابق جدول بالا: ضریب تعیین نیز برابر با ۰,۲۱۲ می‌باشد یعنی میزان تغییر پذیری در متغیر وابسته که میتوان بوسیله رگرسیون آن را توضیح داد برابر با ۰,۲۱۲ واحد می‌باشد. همچنین ضریب استاندارد شده بتا برابر با ۰,۴۶۰ می‌باشد یعنی بازاری یک واحد تغییر در متغیر مستقل (طراحی فضای شهری)، تغییرات متغیر وابسته (افزایش تعاملات اجتماعی) برابر با ۰,۴۶۰ واحد می‌باشد که با توجه به کوچکتر بودن سطح معنی داری (Sig) از ۰,۰۵ این تاثیر گذاری معنی دار است، بنابراین:

طراحی فضای شهری مناسب بر افزایش تعاملات اجتماعی تاثیر مثبت و معنی داری دارد.

جدول ۱۳: خلاصه مدل

Model	فراوانی	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	خطای ضریب تعیین تعدیل شده
1	.460 ^a	.212	.210	.63357

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

جدول خلاصه مدل: به ترتیب ضریب همبستگی، ضریب تعیین، ضریب همبستگی تعدیل شده و ارزیابی خطای استاندارد را نشان می‌دهد که ضرایب مهم این جدول برای آزمون فرضیه، ضریب همبستگی و ضریب تعیین می‌باشد. مطابق جدول بالا: ضریب تعیین نیز برابر با ۰,۲۱۲ می‌باشد یعنی میزان تغییر پذیری در متغیر وابسته که میتوان بوسیله رگرسیون آن را توضیح داد برابر با ۰,۲۱۲ واحد می‌باشد و ضریب همبستگی برابر با ۰,۴۶۰ می‌باشد یعنی میزان همبستگی بین متغیر طراحی فضای شهری را بعنوان متغیر مستقل و متغیر تعاملات اجتماعی را بعنوان متغیر وابسته برابر با ۰,۲۱۲ واحد می‌باشد.

جدول ۱۴: آنوا فرضیه دوم

مدل	مجموع مربعات	df	میانگین مربعات	F	Sig.	
1	رگرسیون	41.196	1	41.196	102.627	.000 ^b
	Residual	153.339	382	.401		
	مجموع	194.534	383			

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

در جدول آنوا، ضرایب مهم برای آزمون فرضیه، ضریب F و سطح معنی داری (Sig) می‌باشند و همانگونه که ملاحظه می‌گردد مقدار بدست آمده برای F برابر با ۱۰۲,۶۲۷ می‌باشد که در سطح خطای کوچکتر از ۰,۰۱ معنی دار است و همچنین سطح معنی داری (Sig) از ۰,۰۱ کوچکتر است که نشان می‌دهد متغیر مستقل از قدرت تبیین بالایی برخوردار می‌باشد.

جدول ۱۵: ضرایب فرضیه دوم

Model	ضرایب غیر متعارف		ضرایب استاندارد	t	Sig.
	B	انحراف استاندارد	Beta		
1 ثابت	2.300	.152		15.093	.000
طراحی فضای شهری	.422	.042	.460	10.130	.000

منبع: یافته های پژوهش، ۱۳۹۹

جدول ضرایب: ضرایب مهم برای آزمون فرضیه، ضریب بتا استاندارد و آماره تی و سطح معنی داری (Sig) می باشد. مطابق جدول بالا: ضریب استاندارد شده بتا برابر با ۰,۴۶۰ می باشد یعنی بازاری یک واحد تغییر در متغیر مستقل (طراحی فضای شهری)، تغییرات متغیر وابسته (عامل اجتماعی) برابر با ۰,۴۶۰ واحد می باشد که با توجه به کوچکتر بودن سطح معنی داری (Sig) از ۰,۰۵ و بزرگتر بودن آماره تی از ۱,۹۶، این تاثیر گذاری معنی دار است.

جدول ۱۶: جدول وزن شاخص های تحقیق در نرم افزار اس پی اس

چک	معیار	وزن	معیار
٪۳۲	سرزندگی	٪۱۳	اختلاط کاربری
٪۹/۲۸	دسترسی مناسب	٪۲/۶	راحتی کالبدی
٪۶/۴	امنیت	٪۳/۵۲	امکان نشستن
٪۳/۲	حمایت از امنیت و ایمنی اجتماعی	٪۱/۵۹	امکان توقف کردن
٪۱/۳	افزایش پیاده راه ها	٪۴/۰۳	طراحی فضای عمومی شهری
٪۵/۱۲	انعطاف پذیری فضا	٪۱/۵	افزایش کیفیت عملکردی فضا
٪۴/۴۸	نفوذپذیری و گوناگونی	٪۱/۴۳	طراحی محیط کالبدی
٪۳۸	نگهداری و مراقبت از فضا	٪۱۷	زیبایی بصری
٪۷/۶	تنوع و همگانی بودن فضا	٪۵/۹۵	تناسب
٪۱۷/۴۸	افزایش امنیت عمومی	٪۳/۰۶	خوانایی
٪۱۲/۹۲	عمومی و خصوصی بودن فضا	٪۴/۷۶	کیفیت فضایی پارک های شهری
		٪۳/۲۳	غنی کردن تجربیات شهروندان

منبع: یافته های پژوهش، ۱۳۹۹

نتیجه‌گیری و دستاورد علمی پژوهشی

در پژوهش حاضر سعی بر آن بوده است که به بررسی و ارزیابی مؤلفه‌های فضای عمومی شهری به جهت دستیابی به تعاملات اجتماعی با نمونه موردی منطقه ۱۲ تهران پرداخته شود. از این رو سعی بر این بود که به سئوالاتی از قبیل آیا می‌توان با افزایش امنیت فضاهای عمومی، حضور پذیری افراد را ارتقا بخشید؟ و آیا می‌توان از طریق طراحی فضای عمومی شهری مناسب، باعث افزایش تعاملات اجتماعی شد؟ پاسخ داده شود. بدین منظور برای انجام مطالعه، از میان جامعه آماری که شامل ساکنان منطقه ۱۲ تهران می‌باشند، از روش نمونه‌گیری تصادفی استفاده شده و برحسب فرمول کوکران جامعه آماری معادل ۳۸۴ نفر جهت پاسخگویی به سئوالات پرسشنامه در نظر گرفته شدند و داده‌های بدست آمده از پرسشنامه جهت تجزیه و تحلیل یافته‌ها با استفاده از روشهای آماری توصیفی و استنباطی شامل: نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۰، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. در این فصل از پژوهش به آزمون فرضیات، نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادات تحقیق پرداخته می‌شود.

در این ارتباط باید عنوان نمود شهر بارزترین نمود تمایل و نیاز بشر به حیات مدنی و زندگی اجتماعی است، حیاتی که از مجموعه برخوردها و روابط رودروی مردم با محیط عینی پیرامون، با خود و با دیگران شکل می‌گیرد، حیاتی که سبب می‌شود شهر همچون موجودی زنده در گفتگویی چند سویه با ساکنان و بیندگانش قرار گیرد. اصولاً شهری زنده است که تجربه‌ها و انباشت‌های فرهنگی و اجتماعی ساکنانش، در آن موقعیت‌ها و مکان‌هایی برای تجلی بیابند؛ در این موقعیت‌ها و مکان‌هاست که احساس و ادراک شهری شکل می‌گیرد، فضاهای عمومی شهرها از مهم‌ترین این موقعیت‌ها و مکان‌ها هستند که از دیرباز بستر کالبدی حیات مدنی و تعاملات اجتماعی شهروندان بوده‌اند و نیز نیاز به امنیت همواره یکی از احتیاجات اولیه انسان بوده است. انسان موجودی اجتماعی است و بقا و تعالی وی در گرو ارتباط با هم‌نوعان می‌باشد. جلب حضور شهروندان در معابر و افزایش نظارت غیررسمی از عواملی است که منجر به کاهش جرم خیزی و افزایش احساس امنیت در فضاهای عمومی می‌شود. بدیهی است که افزایش امنیت در این فضاها می‌تواند باعث آرامش و تسلی خاطر شهروندان شده و حضور آنان در این فضاها را بیشتر نموده و در نتیجه تعامل بیشتر را در این فضاها موجب شود. نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل پرسشنامه نیز نشان می‌دهد که بین افزایش امنیت فضاهای شهری و حضور پذیر بیشتر افراد در این مکان‌ها ارتباط معنی‌داری وجود دارد. از این رو فرضیه اول تحقیق تایید می‌شود.

در این ارتباط نیز باید عنوان نمود طراحی شهری برای محیط اهمیت ویژه‌ای قائل است و علت اصلی آن، تأثیری است که محیط بر روی تعاملات و رفتارهای اجتماعی افراد می‌گذارد. انسان در محیط شهری حضور می‌یابد و با فعالیتها و برقراری تعاملات اجتماعی به کالبد آن محیط، پویایی و زندگی می‌بخشد. محتوای یک محیط می‌تواند تعیین‌کننده نقش آن محیط در شهر باشد. به عبارتی تا زمانی که شهروندان فرصتی برای برقراری روابط اجتماعی با سایر افراد در یک محیط نیابند و تعاملی برقرار نمایند، آن محیط نقش خود را به عنوان فضای شهری ایفا نکرده است.

درک رابطه بین جامعه و محیط در طراحی شهری کلیدی می‌باشد. اولین ایده ای که باید مدنظر قرار بگیرد، اصل قطعیت تأثیر معماری بر محیط است که بیان می‌دارد محیط فیزیکی تأثیر تعیین کننده ای بر رفتار انسانی دارد. با نفی عامل بودن انسان، فرض می‌شود که رابطه ی بین انسان و محیط وی یک فرایند یک طرفه است. انسانها منفعل نمی‌باشند، مردم بر محیط خود اثر می‌گذارند و آن را تغییر می‌دهند، همان طور که فضا بر آنها تأثیر می‌گذارد و آنها را تغییر می‌دهد؛ بنابراین یک پروسه ی دوطرفه است. اگرچه عامل فیزیکی تنها عامل تأثیرگذار نبوده و یا عامل تأثیرگذار غالب بر رفتار انسانها نمی‌باشد، فرصت هایی را که محیط به وجود می‌آورد به شکل روشنی بر آنچه مردم می‌توانند و یا نمی‌توانند انجام دهند اثر می‌گذارد؛ بنابراین رفتار انسان به شکل ذاتی بستگی به موقعیت داشته و ناشی از فرم فیزیکی، اجتماعی، فرهنگی و میزان درک انسان از محیط است. مسائلی که همگی در طراحی فضا می‌گنجند. از این رو طراحی بهتر این فضا می‌تواند به افزایش تعاملات انسانی در این فضاها منجر شده و موجبات توسعه این فضاها و بهبود روابط اجتماعی بین افراد را فراهم آورد. نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل پرسشنامه نیز نشان می‌دهد که بین طراحی مناسب فضاهای شهری و توسعه تعاملات اجتماعی رابطه مثبت و معنی داری نیز وجود دارد. از این رو فرضیه دوم تحقیق نیز تایید می‌گردد.

فضاهای عمومی فضاهایی هستند که افراد و گروههای مختلف اجتماعی در آن سهیم اند، این فضاها محل تبادل افکار و اطلاعات و مکانی برای شکل گیری شبکه های اجتماعی هستند. چنین فضاهایی بیش از آنکه تنها یک فضا باشند یک تجربه اند که نتیجه چنین تعامل و تجاربی در میان افراد و گروههای مختلف، دریافت حس هویت جمعی، عزت نفس، ارتقاء مهارت های جمعی و مشارکت اجتماعی خواهد بود. چنین تعبیر و تفسیری از فضاهای عمومی در رابطه با حباب اجتماعی انسانها از ارسطو تاکنون همواره مورد توجه شهرسازان و نظریه پردازان شهری بوده و هست. فضاهای شهری بخشی از فضاهای باز و عمومی شهرها و به نوعی تبلور ماهیت زندگی جمعی اند، یعنی جایی که شهروندان در آن حضور دارند. انسان موجودی به شدت اجتماعی است و بدون هیچ شکی نیازمند به داشتن روابط اجتماعی و در واقع در سطح اعلی آن ارضاء تعاملات اجتماعی است؛ تنها در چنین شرایطی انسان خواهد توانست به حیات اجتماعی خود ادامه دهد. محیط شهری و محدوده زندگی شهروندان دائما پذیرای فعل و انفعالات اندیشیده یا غیراندیشیده مابین کاربران خود خواهد بود؛ بنابراین لزوم توجه به سطح عالی تعاملات اجتماعی در عرصه های عمومی اجتناب ناپذیر است؛ اما از آنجا که پیچیده ترین کنشها نیز در همین تعاملات اجتماعی بین انسانها ایجاد می‌شود، انسان در نهاد خود، پذیرای تمام انسان های دیگر است اما در گذر زمان، قرارگرفتن در جامعه و به علت کسب تجربیات مختلف به میزان زیادی این باورها در وی دچار تغییرات و دگرگونی هایی می‌شود و فیلترهایی برای نوع تعاملات اجتماعی خود تخصیص می‌دهد. زندگی انسان بدون تعاملات و روابط اجتماعی غیرممکن خواهد بود، همچنانکه عدم ارضاء برخی نیازها همچون نیازهای اولیه برای او زندگی را سخت و غیر قابل پذیرش می‌کند تعاملات اجتماعی به مانند یکی از کلیدی ترین مفاهیم علوم اجتماعی و تشکیل دهنده یکی از بنیانهای فرهنگی جوامع نوین در کنار عناصری مانند عقلانیت و حاکمیت قانون، در میان اندیشمندان علوم اجتماعی جایگاه ویژه ای به خود

اختصاص داده است به بیان دیگر، تعاملات اجتماعی به عنوان جوهر و بنیان جامعه از طریق فرایند ایجاد ارتباط و اعتماد در جامعه مانع از خودبیگانگی و رشد فزاینده انحرافات اجتماعی گردیده و از طریق ایجاد ارتباط در میان افراد، تعاملات اجتماعی حاصل می‌شود. فضای شهری، مکانی است برای احیای زندگی جمعی شهروندان و فراهم آوردن زمینه‌ای برای برقراری تعاملات اجتماعی آنان، فصل مشترک تمام پژوهش‌های صورت گرفته در این زمینه، ما را به این نتیجه می‌رساند که یکی از اصلی‌ترین رسالتهای فضای شهری، ارتقاء مراودات اجتماعی افراد به منظور رشد کیفی این فضاهاست. چراکه تحقق این مهم به موازات افزایش سرمایه اجتماعی در یک فضای شهری، لازمه مطلوبیت شهر بوده که در نهایت منجر به مطلوبیت زندگی شهروندان نیز خواهد شد.

انسان موجودی اجتماعی است و بقا و تعالی وی در گرو ارتباط با هم‌نوعان می‌باشد. جلب حضور شهروندان در معابر و افزایش نظارت غیررسمی از عواملی است که منجر به کاهش جرم خیزی و افزایش احساس امنیت در فضاهای عمومی می‌شود. بدیهی است که افزایش امنیت در این فضاها می‌تواند باعث آرامش و تسلی خاطر شهروندان شده و حضور آنان در این فضاها را بیشتر نموده و در نتیجه تعامل بیشتر را در این فضاها موجب شود. نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل پرسشنامه نیز نشان می‌دهد که بین افزایش امنیت فضاهای شهری و حضور پذیر بیشتر افراد در این مکان‌ها ارتباط معنی‌داری وجود دارد. از این رو فرضیه اول تحقیق تایید می‌شود.

اگرچه عامل فیزیکی تنها عامل تأثیرگذار نبوده و یا عامل تأثیرگذار غالب بر رفتار انسانها نمی‌باشد، فرصت‌هایی را که محیط به وجود می‌آورد به شکل روشنی بر آنچه مردم می‌توانند و یا نمی‌توانند انجام دهند اثر می‌گذارد؛ بنابراین رفتار انسان به شکل ذاتی بستگی به موقعیت داشته و ناشی از فرم فیزیکی، اجتماعی، فرهنگی و میزان درک انسان از محیط است. مسائلی که همگی در طراحی فضا می‌گنجد. از این رو طراحی بهتر این فضا می‌تواند به افزایش تعاملات انسانی در این فضاها منجر شده و موجبات توسعه این فضاها و بهبود روابط اجتماعی بین افراد را فراهم آورد. نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل پرسشنامه نیز نشان می‌دهد که بین طراحی مناسب فضاهای شهری و توسعه تعاملات اجتماعی رابطه مثبت و معنی‌داری نیز وجود دارد. از این رو فرضیه دوم تحقیق نیز تایید می‌گردد.

منابع

امین زاده، بهناز، داعی نژاد، فرامرز (۱۳۸۱)، ملاحظات محیطی در طراحی و بهسازی خیابان‌های شهری، فصلنامه هنرهای زیبا، شماره ۱۱.

بازوندی، فرشاد، شهبازی، مهرداد (۱۳۹۳)، نقش سرزندگی در ایجاد تصویر ذهنی شهروندان و میزان بهره‌گیری از فضای شهری (مطالعه موردی: پیاده‌راه خیابان سپه سالار تهران)، فصلنامه پژوهش‌های منظر شهر، سال اول، شماره ۱.

پامیر، س‌ای (۱۳۸۹)، آفرینش مرکز شهری سرزنده، اصول طراحی شهری و بازآفرینی، ترجمه مصطفی بهزادفر و امیر شکیبامنش، انتشارات دانشگاه علم و صنعت ایران، تهران.

پاکزاد، جهان‌شاه (۱۳۸۶)، راهنمای طراحی فضاهای شهری در ایران، انتشارات شهیدی، تهران.

پوراحمد، احمد (۱۳۸۸)، بررسی راه‌های نگه‌داشت و توسعه باغ‌ها و فضاهای سبز شهری، شهرداری‌ها، شماره ۵.

توسلی، محمود، بنیادی، ناصر (۱۳۸۷)، طراحی فضاهای شهری و جایگاه آن ها در زندگی و سیمای شهری، انتشارات دفتر نشر فرهنگ اسلامی.

حبیبی، سید محسن (۱۳۹۰)، تا حدی راحت قدم بزنید، نشریه داخلی سازمان زیباسازی شهر تهران، معاونت برنامه ریزی و توسعه، دوره اول، شماره ۲.

سعیدی رضوانی، نوید، خستو، مریم (۱۳۸۹)، عوامل موثر بر سرزندگی فضاهای شهری، خلق فضای شهری سرزنده، نشریه هویت شهر، سال چهارم، شماره ۶.

شال امینی، وحید، بهبودیان باجگیران، سعید (۱۳۸۹)، معیارهای دستیابی به سرزندگی پایدار در فضاهای عمومی شهرهای جدید با تکیه بر شاخص های توسعه پایدار، مطالعه موردی شهر جدید گلپهار، نخستین همایش توسعه شهری پایدار.

حسینی، باقر و بیسادی، مونا (۱۳۸۹)، فضاهای جمعی مطلوب برای زنان، ماهنامه بین المللی راه و ساختمان، شماره ۵۲.

جیکوبز، جین (۱۳۸۶)، مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکایی، ترجمه حمیدرضا پارسی و آرزو افلاطونی، انتشارات دانشگاه تهران.

چپ من، دیوید (۱۳۸۴)، آفرینش محلات و مکان ها در محیط های انسان ساخت، ترجمه منوچهر طیبیان و شهرزاد فریادی، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.

لینچ، کوین (۱۳۸۱)، تئوری شکل شهر، ترجمه سید حسین بحرینی، انتشارات دانشگاه تهران.

صالحی، اسماعیل، خسروی، محمدرضا، احمدی، علی (۱۳۹۰)، بررسی راهکارهای ارتقا سرزندگی در بافت های فرسوده، مطالعه موردی محله جولان همدان، مجله شهر نقش پردازان، شماره ۳.

صابری، حمید، مومنی، مهدی، میر نجف، موسوی، ۱۳۹۸، مقایسه تطبیقی میزان مطلوبیت کیفیت فضاهای عمومی شهری (مطالعه موردی: منطقه ۸ و ۶ شهر اصفهان)، فصلنامه جغرافیا (برنامه ریزی منطقه ای)، دوره ۹، شماره ۳ فروتن، منوچهر، صنعتگر کاخکی، مریم، رضایی، محمد کاظم (۱۳۹۲)، روش ارزیابی سرزندگی محیطی در مجتمع های تجاری و مراکز خرید، پژوهش های شهری هفت حصار، شماره ۶.

کاشانی جو، خشایار (۱۳۸۹)، پیاده راه ها، از مبانی طراحی تا ویژگی های کارکردی، انتشارات آذرخش، تهران.

گل، یان (۱۳۸۹)، فضاهای عمومی و زندگی جمعی، ترجمه علی غفاری و صادق سهیلی، تهران.

گلکار، کوروش (۱۳۸۵)، نشاط و سرزندگی در شهر به کمک طراحی شهری، نشریه علمی شهر نگار، شماره ۳۸.

معروفی، سیامند، پایزیدی، قادر، ۱۳۹۷، سنجش تداوم در محیط شهری و عوامل موثر بر آن فصلنامه جغرافیا (برنامه ریزی منطقه ای)، دوره ۸، شماره ۴

۲۰۸ فصلنامه علمی - پژوهشی جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)، سال دهم، شماره چهارم، پاییز ۱۳۹۹

ناپلین، دایا، سوزان، شیلد(۲۰۰۵)، نگرشی نو بر تنوع فرهنگی در فضاهاى عمومى با تأکید بر پارک های شهری، ترجمه

واراز مرادى مسیحى ع دیگران، تهران، انتشارات سازمان فناوری اطلاعات و ارتباطات شهرداری تهران.

Ligay, Elena(2011) An Assessment of 'Governance' for Sustainable Tourism Development: the case of North Cyprus, Submitted to the Institute of Graduate Studies and Research in partial fulfillment of the requirements for the Degree Master of Science In Tourism and Hospitality Management., Advances in Climate Change Research, Volume 10, Issue 1, March 2019, Pages 47-58

K. Paskaleva-Shapira, E. Besson, 2016, Integrated management of urban cultural tourism in European small and mid-sized cities: a governance approach, Institute for Technology Assessment and Systems Analysis, Karlsruhe Research Centre, Germany, www.witpress.com, ISSN 1743-3541 2016, WIT Press WIT Transactions on Ecology and the Environment, Vol 97

Jurigová Zuzana, Lencsésóvá Zuzana, 2015, Monitoring System of Sustainable Development in Cultural and Mountain Tourism Destinations, Journal of Competitiveness Vol. 7, Issue 1, pp. 35 - 52, March 2015, ISSN 1804-171X (Print), ISSN 1804-1728 (On-line), DOI: 10.7441/joc.2015.01.03

Hamedinger, A. (2004). The changing organization of spatial planning in Vi-enna.Vienna University of Technology.

UN-HABITAT. (2006). Campaign on urban governance. Retrieved from www.unhabitat.org.

Kumssa, A., & Mbeche, M. (2004). The role of institutions in the development process of African countries. Social Economics, 31(9), 840-854.